

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.226.322

ДОЦІЛЬНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

**О.М. Філонич, кандидат економічних наук.
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка**

© Філонич, О.М., 2014.

Стаття отримана редакцією 26.05.2014 р.

Вступ. Гострий дефіцит державного бюджету вимагає підвищення фіскальної ефективності вітчизняної податкової системи. Ураховуючи те, що ставки податків, які діють на сьогоднішній день, є вищими, ніж аналогічні ставки порівняно з європейськими країнами, додаткова акумуляція й накопичення грошових коштів та фінансових ресурсів повинні відбуватися не за рахунок збільшення податкового навантаження на платників податків за рахунок підвищення рівня ставок, а за рахунок удосконалення й поліпшення рівня адміністрування податків.

З точки зору ефективності податків найбільш цікавим є ПДВ, тому що він є головним джерелом податкових надходжень Державного бюджету України. Поряд із цим варто зазначити, що, розглядаючи актуальність питання реформування ПДВ, можна визначити напрями підвищення його фіскальної ефективності.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідженням економічної сутності та механізму справляння ПДВ займаються багато вчених вітчизняної фінансової науки, такі як І. Луніна, Н. Фролова, В. Вишневський, С. Загорський. Не менш важливими є праці зарубіжних науковців Дж. Кейнса, М. Фрідмана, Ф. Хаєка, які висвітлювали переваги та недоліки використання фінансових методів для стимулювання розвитку виробництва. Адміністрування податку на додану вартість в Україні досліджували О.Д. Данилов, Б.А. Карпінський, А.І. Крисоватий, В.В. Лисенко, А.В. Матвійчук, В.М. Мельник, М.А. Науменко, В.О. Парнюк, А.О. Сігайов, А.М. Соколовська, О.М. Чередниченко й інші, проте, незважаючи на велику кількість публікацій із цієї тематики, процес реформування ПДВ і надалі потребує вдосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналізу стану податкових надходжень до Державного бюджету України та податку на додану вартість зокрема, зміни частки надходження ПДВ, дослідження ефективності збору ПДВ при формуванні дохідної частини

бюджету й ефективності відшкодування ПДВ з бюджету, надання пропозицій щодо реформування ПДВ та визначення його фіскальної ефективності.

Основний матеріал і результати. Функціонування будь-якої системи оподаткування вимагає постійного обов'язкового її оцінювання на всіх етапах існування й розвитку з метою визначення відповідності щодо зазначених мети, ступеня реалізації покладених на неї функцій, завдань та ефективності. Мірилом такого оцінювання можуть виступати окремі критерії, ознаки, на підставі яких воно й здійснюється. Найбільш поширеним у вітчизняній практиці є економічне оцінювання за критерієм ефективності. Воно визначає суму одержаних позитивних результатів у процесі використання ресурсів і співвідношення суми їх витрат до одержаного економічного ефекту – обсягів виробництва товарів, реалізації продукції, одержаних прибутків, зростання продуктивності праці, підвищення якості продукції, економії матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, удосконалення виробництва, технічного прогресу тощо.

Висловлюються різноманітні думки щодо підходів до стратегії реформування системи оподаткування, зокрема податку на додану вартість. Наприклад, А. Красоватий вважає, що нині відбувається певна трансформація поглядів на ПДВ: він дедалі менше сприймається як обов'язковий платіж державі, збільшується усвідомлення необхідності його реформування [4, с. 10]. Л. Тарангул і С. Джигалов зазначають, що підвищення ефективності оподаткування безпосередньо залежить не тільки від успішної реалізації науково обґрунтованої податкової політики, запровадження та суворого дотримання норм податкового законодавства, спрямованого, зокрема, на забезпечення цивілізованих відносин податкової і виробничої сфер, а також від збільшення обсягів податкових надходжень за рахунок розширення бази оподаткування, що формується переважно у сфері виробництва [5, с. 56]. Це досить слушна думка, адже розширення бази оподаткування, зокрема ПДВ, сьогодні залежить від реформування його метрології, і саме у сфері виробництва, де створюється додаткова вартість товару.

Реформування податкової системи передбачає й зміну відсоткових ставок окремих видів податків, серед яких є і ПДВ. Положенням ЗУ «Про Державний бюджет України на 2014 рік» передбачено зниження ставки ПДВ до 17%. Після розрахунку середнього темпу приросту доходів бюджету та розміру, отриманого від ПДВ, було створено прогноз надходжень цього податку до 2020 року за нині діючою ставкою 20% і ставкою, котру планують увести з 01.01.2015 (рис. 1).

Середній темп приросту ПДВ за попередні роки вищий за темп приросту доходів Державного бюджету (ДБ), за рахунок чого можемо спостерігати, що до 2020 року за ставки 20% ПДВ мав змогу становити більше 53% всіх надходжень. При встановленні ставки ПДВ на рівні 17% у 2020 році можемо недоотримати 1,5% надходжень. Виконаний прогноз дає змогу побачити, що з позиції держави зниження ставки призведе до подібного роду втрати для бюджету.

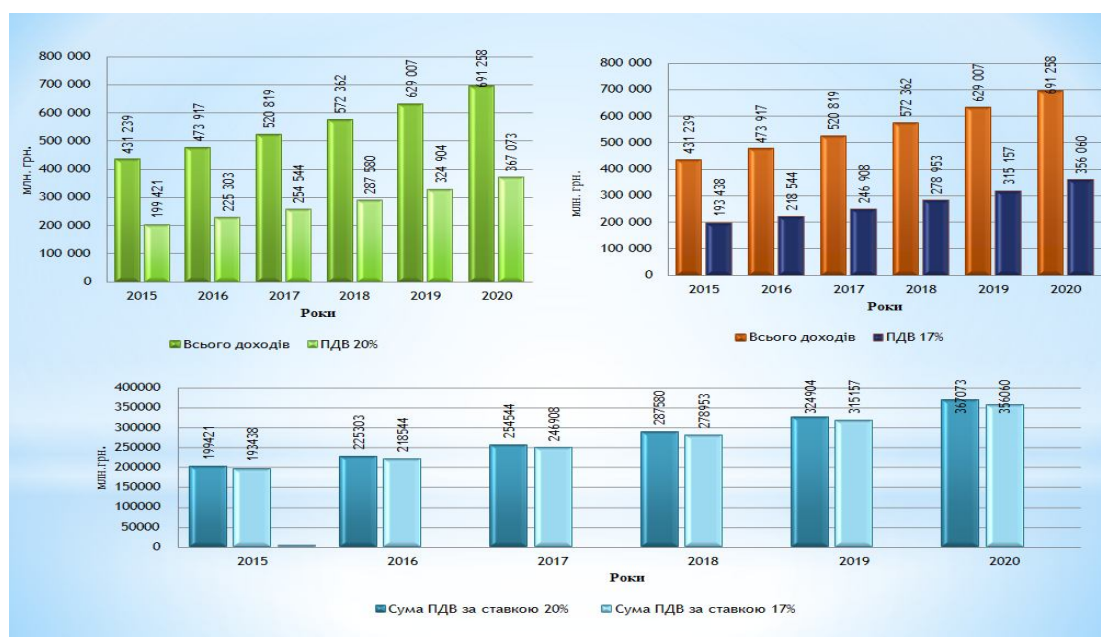

Рис. 1. Прогноз надходжень ПДВ до Державного бюджету України до 2020 р.

Адміністрування податків є однією з найвищих ознак держави і необхідною умовою її існування, а також відіграє значну роль у повноті надходжень ПДВ, його обліку, процесі планування та прогнозування. Аналіз теоретичних досліджень науковців свідчить про те, що існує багато рекомендацій і пропозицій щодо заміни ПДВ іншим податком на споживання, а не збільшення податкового тягара на доходи і прибутки (табл. 1).

Таблиця 1. Можливі напрями заміни ПДВ іншими податками

Показники	ПДВ	ПО	ЗПП
Економічна сутність	Податок на споживання, який збирається на кожній стадії виробництва пропорційно ціні товару	Непрямий податок, що стягується з обороту виробників і торговців	Споживчий податок, який збирається у відсотках до ціни
Кумулятивний ефект	-	+	-
Податкова база	Вироблена додана вартість	Оборот (додана вартість плюс витрати)	Кінцеве споживання товарів
Вирахування податків, сплачених на попередніх стадіях	+	-	-
Оподаткування інвестицій	-	+	-
Вплив на відносні ціни різних товарів і послуг	-	+	-
Нейтральність відносно організаційної форми бізнесу	Нейтральний	Не нейтральний	Нейтральний
Нейтральність у сфері міжнародної торгівлі	Нейтральний	Не нейтральний	Нейтральний

Зважаючи на це, загальний податок з (роздрібного) продажу (ЗПП) можна розглянути як заміник ПДВ. Іншою альтернативою, яку часто обговорюють, є податок з обороту (ПО). Кожний із двох непрямих податків має переваги і недоліки порівняно з ПДВ.

За допомогою моделі досконалого та поліполістичного ринків визначено зменшення надходжень до бюджету у випадку зменшення ставок ПДВ на товари першої необхідності. Було розглянуто декілька варіантів реформування ПДВ, серед них незначне зменшення ставки до 18%, помірне зменшення ставки до 15% і суттєве зменшення ставки до 10 і 5%. За даними таблиці 2, простежується така закономірність: величина надходжень збільшується (втрати зменшуються) у міру зростання еластичності попиту.

Таблиця 2. Прогнозоване зменшення податкової ставки ПДВ з урахуванням еластичності ринку

Еластичність	Досконалий ринок			
	Ставки			
	18%	15%	10%	5%
0	90	75	50	25
0,2	90,3	75,64	50,88	25,68
0,4	90,61	76,29	51,77	26,37
0,6	90,91	76,94	52,68	27,09
0,8	91,22	77,6	53,6	27,82
1	91,53	78,26	54,55	28,57
1,2	91,83	78,93	55,5	29,34
1,4	92,14	79,6	56,48	30,14
1,6	92,45	80,29	57,47	30,95
1,8	92,76	80,97	58,48	31,79
2	93,08	81,66	59,5	32,65
2,2	93,39	82,36	60,55	33,54
2,4	93,7	83,07	61,61	34,44
2,6	94,02	83,78	62,69	35,38
2,8	94,34	84,49	63,79	36,33
3	94,65	85,21	64,91	37,32

Це зрозуміло, тому що при зменшенні ставок відбувається збільшення попиту, тобто збільшується база оподаткування, яка зростає швидше для більш еластичного попиту за ціною товарів. Подані розрахунки (табл. 3) зменшення надходження від ПДВ при зниженні податкових ставок у поліполістичного ринку при різному значенні показника рентабельності виробництва та відношенні попиту і пропозиції.

Таблиця 3. Розрахунок зменшення надходження ПДВ із застосуванням показника рентабельності

Еластичність	p= 1,2, /=12				p= 1,04525, /=46,1989			
	Ставки				Ставки			
	18%	15%	10%	5%	18%	15%	10%	5%
0	93,18	81,88	59,79	32,86	93,38	82,33	60,47	33,44
0,2	93,49	82,56	60,78	33,68	93,76	83,15	61,68	34,44
0,4	94,11	83,93	62,79	35,34	94,54	84,89	64,24	36,57
0,6	94,74	85,32	64,84	37,04	95,38	86,76	67,02	38,92
0,8	95,37	86,71	66,91	38,79	96,28	88,77	70,06	41,5
1	95,99	88,11	69,02	40,57	97,25	90,95	73,38	44,36
1,2	96,62	89,53	71,16	42,39	98,29	93,32	77,03	47,52
1,4	97,26	90,95	73,33	44,26	99,41	95,9	81,05	51,04
1,6	97,89	92,39	75,54	46,16	100,63	98,71	85,49	54,98
1,8	98,53	93,84	77,77	48,1	101,96	101,8	90,43	59,4
2	99,17	95,3	80,04	50,09	103,41	105,21	95,94	64,38
2,2	99,81	96,77	82,35	52,11	105	108,98	102,12	70,03
2,4	100,45	98,26	84,68	54,17	106,75	113,16	109,09	76,47
2,6	101,1	99,75	87,05	56,28	108,68	117,85	116,99	83,86
2,8	101,74	101,26	89,45	58,42	110,82	123,11	126,01	92,39
3	102,39	102,77	91,89	60,61	113,23	129,07	136,38	102,3

Розглянувши інтегральні показники надходжень від ПДВ для поліполістичного ринку відносно рівня навантаження до реформи при введенні диференційованої ставки ПДВ, визначено, що введення диференційованої ставки ПДВ, а саме 10 і 5%, на продукти харчування при основній 20-відсотковій ставці збереже існуючий стан наповнення бюджету за рахунок ПДВ і податку на прибуток підприємств. Разом з тим необхідно враховувати, що введення диференційованої ставки призведе до збільшення адміністративних витрат. На основі виконаних розрахунків можна стверджувати, що у випадку поліполістичного ринку ефект зменшення податкових ставок веде до значного збільшення попиту, й це повинно враховуватися при розрахунках як надходжень ПДВ, так і податку на прибуток підприємств. У випадку поліполістичного ринку ефект зменшення податкових ставок веде до значного збільшення попиту, й це повинно враховуватися при розрахунках надходжень ПДВ, але зниження ставки ПДВ не обов'язково зумовить адекватне зменшення цін. Подальше поліпшення фіскальної ефективності ПДВ полягає у збільшенні внутрішнього споживання, на яке може позитивно вплинути зниження ставки ПДВ.

Рис. 2. Основні елементи податкових реформ

Податкова система розвинутої європейської країни не може існувати без постійних податкових реформ. Метою цих реформ є формування такої системи, яка сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, забезпеченню сталого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі за умови збільшення сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів, проведення збалансованої бюджетної політики на середньо- і довгострокову перспективу (рис. 2).

Для ефективного реформування податкової системи необхідно забезпечити низку показників, що наведені на рис. 3.

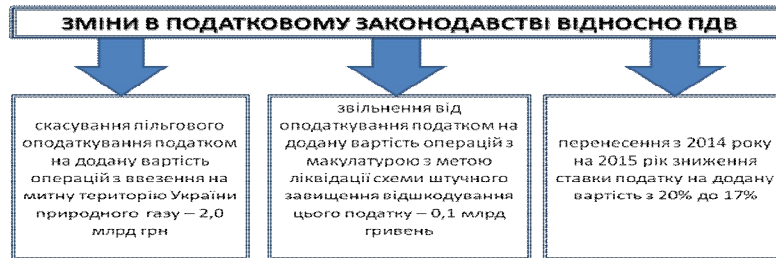

Рис. 3. Зміни в податковому законодавстві

Так, положеннями ЗУ «Про Державний бюджет України на 2014 рік» передбачено внесення змін до податкового законодавства, зокрема зміни, що стосуються ПДВ.

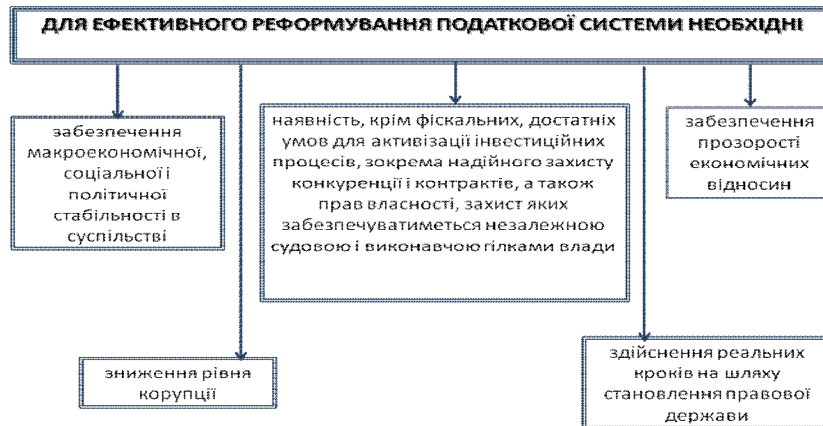

Рис. 4. Напрями реформування ПДВ

Податкові реформи повинні здійснюватися лише за умов дотримання певних обмежень, які враховані при наданні пропозицій щодо реформування ПДВ.

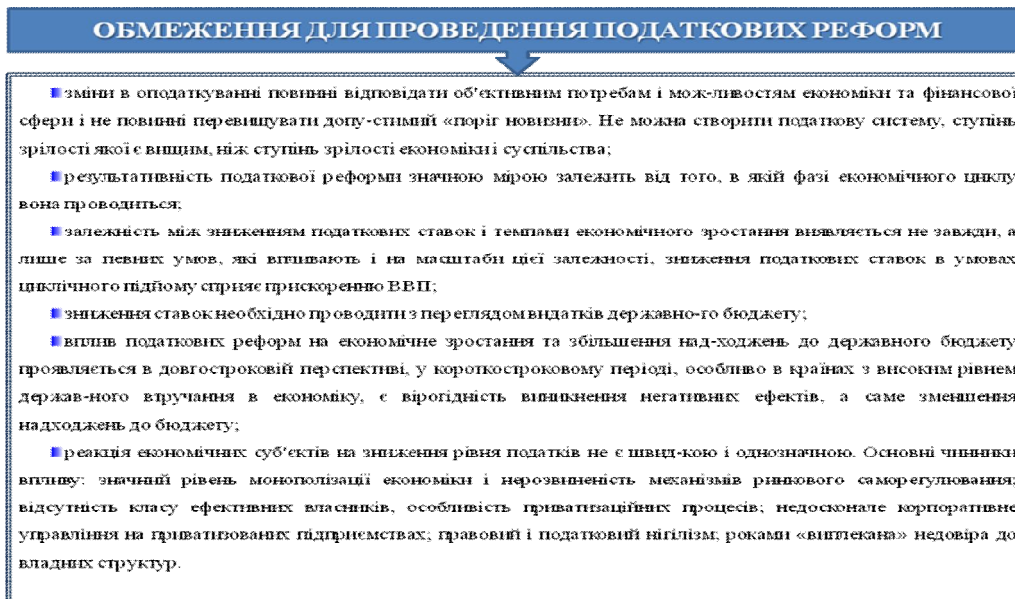

Рис. 5. Обмеження щодо проведення податкових реформ

Висновки. Міжнародний досвід свідчить, що повне і вчасне відшкодування ПДВ, а також зниження його ставки може сприяти зменшенню ухилення від сплати податку. Подальше поліпшення фіскальної ефективності ПДВ полягає у збільшенні внутрішнього споживання, на яке може позитивно вплинути зменшення ставки ПДВ до 15 – 18%. Такий шлях за умови використання бюджетного обмеження стабілізує ризики формування бюджету країни з відкритою економікою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горин В. Проблеми підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість / В. Горин // Галицький економічний вісник. – 2013. – №2(41). – С. 118 – 126.
2. Данилов О.Д. Податок на додану вартість: проблема оптимізації адміністрування / О.Д. Данилов // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 12. – С. 45 – 48.
3. Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з питань бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua>.
4. Красовитий А.І. Теоретичні засади податку як соціально-економічної категорії / А.І. Красовитий // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 4 – 10.
5. Тарангул Л.Л. Взаємообумовленість оподаткування та економічного розвитку / Л.Л. Тарангул // Науковий вісник Національної академії ДПС України. 2003. – № 4. – С. 55 – 61.

УДК 336.226.322

Філонич Олена Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи, головний бухгалтер. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. **Доцільність реформування податку на додану вартість як фактор підвищення фіскальної ефективності.** Розглянуто процедуру реформування та питання фіскальної ефективності ПДВ. Проаналізовано напрями реформування ПДВ, їх можливості й умови здійснення, визначено позитивні та негативні наслідки. Проаналізовано структуру доходів Державного бюджету України та визначено місце ПДВ. Проведено дослідження доцільності реформування ПДВ з метою підвищення фіскальної ефективності.

Ключові слова: податок на додану вартість, реформування, Державний бюджет України, фіскальна ефективність.

УДК 336.226.322

Филонич Елена Николаевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и банковского дела, главный бухгалтер. Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка. **Целесообразность реформирования налога на добавленную стоимость как фактор повышения фискальной эффективности.** Рассмотрена процедура реформирования и вопросы фискальной эффективности НДС. Проанализированы направления реформирования НДС, их возможности и условия осуществления, определены положительные и отрицательные последствия. Проанализирована структура доходов Государственного бюджета Украины, определено место НДС. Проведено исследование целесообразности реформирования НДС с целью повышения фискальной эффективности.

Ключевые слова: налог на добавленную стоимость, реформирование, Государственный бюджет Украины, фискальная эффективность.

UDC 336.226.322

Filonych Elena, PhD, assistant professor of finance and banking, the chief accountant. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **The feasibility of reforming the VAT as a factor increasing fiscal efficiency.** Acute fiscal deficit requires increasing fiscal efficiency of the national tax system. Given that the tax rates in force today, are higher than similar rates compared with European countries, additional accumulation and storage of cash and financial resources should not occur at the expense of increasing the tax burden on taxpayers by raising rates and by improving and improving tax administration. Considering taxes in terms of efficiency the most interesting price, as it is the main source of revenue of the state budget of Ukraine. At the same time it should be noted that considering the urgency of reforming VAT may identify ways to increase its fiscal efficiency.

Keywords: value added tax, administration, the state budget of Ukraine, taxpayers.